

NARRATIVA

Fernando Pessoa, *El banquer anarquista*. Traducció de Manuel Guerrero. Quaderns Crema. Barcelona, 2002.

L'escritor portuguès Fernando Pessoa (1888-1935) va ser avantguardista, inventor de personalitats múltiples, un provocador. Però no pas anarquista. De tota manera, ha estat un dels autors que millor s'ha aprofitat de tots els recursos que té a l'abast un escriptor i l'oxímoron (unió de dos termes de significat oposat que, lluny d'excloure's, es complementen a fi de destacar el missatge a transmetre) va ser una de les figures literàries que més va emprar, en la mateixa línia que Jorge Luis Borges, ja fos per la seva tendència a l'alteritat, bé per l'ànsia d'anar més enllà d'ell mateix.

La nova traducció que Manuel Guerrero fa del pessoà *El banquer anarquista*, després d'haver-lo publicat a La Magrana fa uns 14 anys, ens dona la possibilitat d'accedir de nou, gràcies a Quaderns Crema, a un dels textos més originals de l'autor del *Llibre del defici* –per cert, intromissió actualment en català–, a banda de ser un dels pocs relats de l'escriptor que es poden donar per gairebé acabats. Amb l'objectiu que el lector pugui endinsar-se encara més en ell, Guerrero ens ofereix com a apèndix, per si no en tinguéssim prou amb el conte, diferents alternatives que es bellugaven pel cap de l'autor abans de donar per bo el text, cosa que ens permet observar com Pessoa va depurar moltíssim

la història d'un "gran comerciant i especulador notable", que "fumava com qui no pensa", però que aspirava a tirar endavant la revolució anarquista.

Si féssim una lectura psicològica del conte, el banquer anònim de Pessoa se'ns podria presentar com la projecció del mateix autor. Però aviat veiem com l'escriptor no és el banquer, sinó el seu interlocutor, l'home que no pot creure que un ésser sigui banquer i anarquista alhora. Vet aquí l'oxímoron. De fet, el nostre protagonista va ser anarquista abans que banquer. I defensa, fins al convenciment, que els àcrates que en els anys 20 del segle passat –data del relat– tiraven bombes i propugnaven la propaganda de fet no eren sinó "anarquistes només en la teoria", mentre que ell ho és en la teoria i en la pràctica.

A través d'una conversa de restaurant, Pessoa dona sortida a la història del banquer, molt ben travada i argumentada, plena de detalls històrics que el lector no pot passar per alt. L'escriptor portuguès esdevé, gràcies al banquer, una mena de profeta i, abans que Walter Benjamin, s'atreveix a donar per morta l'esperança creada al voltant de la Revolució del 17, inventora de noves ficcions socials i de noves formes de tirania. "I vostè ja veurà què en sortirà de la Revolució Russa", s'atreveix a vaticinar el banquer visionari, el gener del 1922.

L'altre, l'anarquista

ANDREU COMILA

El poeta i narrador portuguès Fernando Pessoa

És una llàstima que la nova edició d'*El banquer anarquista* no inclogui els dos articles sobre l'ordre que portava l'anterior tiratge que se'n va fer. Allà, per exemple, se'ns desfà un cert equivoc al que ens pot portar el text, ja qual, com s'ha comentat al principi, Pessoa no era anarquista. Ben al contrari, era un

home d'ordre. Tanmateix, sí que era un humanista, ben conscient que la seva època encetava un període en què la mort de Déu sentenciada per Nietzsche havia de desconcertar l'home per sempre. Al mateix *Llibre del defici*, assenyalava: "He nascut en un temps en què la majoria dels joves havien

perdut la seva fe en Déu, pel mateix motiu que els seus majors l'havien tinguda: sense saber per què. I llavors, perquè l'esperit humà tendeix naturalment a criticar perquè sent, i no perquè pensa, la majoria dels joves ha triat la Humanitat com a succedani de Déu". I afegeix: "Pertanyo, tanmateix, a aquella casta d'homes que estan sempre al marge d'allò a què pertanyen, no veuen només la multitud que són, sinó també els grans espais que hi ha a la vora".

ALTRES RELATS DE PESSOA

Pessoa busca l'altre, allò que té al costat, no entén, però vol comprendre. Altres relats seus com ara *L'hora del diable* o *El vencedor del Temps*, continguts a *L'hora del diable i altres ficcions* (Proa, 2000), mantenen mecanismes dialèctics similars a *El banquer anarquista*, tot i que aquest darrer és molt més reeixit, més rodó. A *L'hora del diable*, per exemple, el protagonista és un dimoni bo que conversa amb una dona cànida, incrèdula del que sent: un nou oxímoron. Tanmateix, cal remarcar que el millor Pessoa és el dels poemes o el del *Llibre del defici*, que els seus relats són bons, però no pas el millor de la seva producció. Hom sent que els escrivia com a *divertimento*, com a exercici, i que el que es prenien realment de manera seriosa era la producció poètica d'Alvaro de Campos o el seu *Desfici*.

'Allons vivre un peu...'

JOSEP PEDRALS

POESIA

Òscar Rocabert, *Hi ha pus res*. L'Emboscall. Vic, 2001.

El darrer llibre publicat d'Òscar Rocabert es titula *Hi ha pus res*. Hi ha pus res: no hi ha res més. Aquesta és la qüestió primordial. Com?

Primer cal saber el peu que ens serà calçat, i per això el llibre en qüestió s'obre amb una cita dels *Diàris pòstums* de Gabriel Fuertes (i tan Gabriel com Fuertes són substantius d'ètim diferent als d'Òscar i Rocabert, però van molt lligats semànticament a tal subjecte) que parla de l'antipoema i l'explica aixina: "Resposta enèrgica a la poesia entesa com a autolimitació". O sigui que comença responent i, a sobre, il·limitant-se; que és com dir que ja havia començat: no hi ha principi (no hi ha prin-

cipis). Però hi ha final: "[...] *sauf la Mort, qui est l'unique véritable*" (clou la cita de Fuertes). Així, posat a no tenir principis, el llibre continua començant al pròleg, un breu poema que nega l'originalitat poètica, i llavors un *altre pròleg* s'afegeix a l'etern (però necessari) exordi agregant que no hi ha còpia (o plagiat), sinó que la creació del poema és senzillament estimulat i resposta: a hom li obren la gana les llepolies del pastisser i se'n va a casa i es fa el seu propi guisadet.

I tot plegat pot entendre's com que si jo faig un bon pa amb tomàquet no vol dir que m'hagi inventat el pa amb tomàquet, ni que l'hagi reinventat, ni que hagi anat a collir el tomàquet, ni que hagi pastat el pa, ni que... Com?

POEMES MOLT BREUS

L'autor exemplifica amb la primera part, titulada *Burla*, punxant, amb poemes brevíssims, moments puntuals com

si d'un vídeo antològic es tractés. No res més: petits acudits que la societat i l'ofici poètic li brinden.

Tot és poesia? Caminant per aquests versals ja ens comença a situar dintre el seu *canibalisme*. I precisament faig servir aquest terme perquè, com explica molt bé Ignasi Giménez Renom a la presentació que introdueix el llibret *La mandonguilla* (primer recull d'Òscar Rocabert, fet a Castellar del Vallès el 1998), "ell és un *canibal* de la realitat". I encara es passarà més. Com?

Si fins aquí feia burla, ara se'n va fins a la sàtira violenta i descarnada: *Coprolàlia*. La coprolàlia –segons el diccionari d'Oxford– és l'ús obsessiu de llenguatge obscè degut a un trastorn psiquiàtric (trastorn conegut com a *síndrome de Tourette* –neuròleg francès de finals del XIX– que s'identifica per diversos tics: la coprolàlia, la palil·làlia...). En resum: malparlarà.

Per això, com aclarint que ja hem entrat al joc, s'explica el títol del llibre: "Hi ha pus res: / repelo l'ordre". Declaració de principis? Principis altre cop... i vinga retalls heterodoxos i marranades ("L'endemà me la vaig trobar dins / els meus calçotets. / Els calçotets estaven per rentar / dins el cabàs"). El llibre esdevé grotesc. Però tota aquesta sorna s'aguanta; el sarcasme té una raó de ser. Com?

El gruixut, que és la tercera part, introduïda per una cita de Joan Vinyoli, marca ja més dedins, profundament, algunes de les bases de pensament que sustenten el conjunt de l'obra: el pragmatisme nihilista una mica a la dadà i una mica a la Bauçà, o la ironia "que tot és relativament relatiu" (torno a citar Ignasi Giménez).

I no és una brometa per fer l'idiota: "Això no és un joc". Per exemple: quan Tristan Tzara diu que ell mateix es cau molt simpàtic, al final de molts manifestos, no és per crear una paradoxa graciosa, no és per frivolitat, sinó perquè el seu nihilisme és vitalista. Després de tanta *descomposició* encara queda amor (prop). Com?

Tornem a casa (titula la quarta

part). Acabem. I aquí l'autor es respon a si mateix. Juga unes últimes cartes que li donen encara més força. Converteix en cites altres fragments del llibre. Es mofa d'ell mateix. Fa autocrítica. Es passeja pel cinisme. Reposa en una mena de ruralisme planià, en aquella manera de veure les coses com des de l'Empordà (una Arcàdia més humana?). Retroba el seny ancestral. Retroba l'esperança. "Només cal un desordre / per poder tornar a l'ordre"...

I al final una màgia brossiana embelleix el pas entre ell i nosaltres, entre el moment creatiu i el moment de la lectura, i els epílegs (plural; que la cosa s'ha d'acabar, però: allarguem-ho...) embelleixen les ganes de viure. Viure... Com?

Diu el poema titulat *L'avia*: "–La vida? / Ai, senyor, què us puc dir? / La vida se'n fot". I en Bauçà, que ja citàvem, diu, precisament parlant de les àvies catalanes... –i que siguin catalanes és important, perquè en Rocabert en parla molt de les endogàmies que es donen i ens donen la nostra cultura... –...que una de les tres virtuts que tenen (les àvies; Bauçà) és: "La facultat de no pensar nicieses, vanitats, poca-soltades, sinó estrictament en l'essencial".